

Петар Рајчевић⁹Универзитет у Приштини – Косовској Митровици
Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу**О ИСТРАЖИВАЧКОМ РАДУ У ПЕДАГОГИЈИ**

Сажетак: Истраживањима у педагогији није одувек посвећивана пажња у таквом екстензитету и интензитету као данас. У највећем делу XIX и првим деценијама XX века у Србији је доминирао Хербартов педагошки утицај. Заступали су га његови ортодоксни следбеници и ученици њихових ученика (Бакић, Протић, Окановић, Рајичић и други). Тек у новије време истраживања више привлаче пажњу друштва и постају предмет критичког (пре)испитивања све већег броја педагошких истраживачких институција, тимова укључених у пројекте и појединаца у њима и изван њих. Циљ је да се читаоцима, пре свега студентима учитељског факултета, будућим учитељима и васпитачима, који се раније нису сусретали са овом проблематиком, у облику једног чланка пружи преглед, односно опише развојни пут ове области, пре свега у Србији а донекле и Југославији. Осим краћег историјског осврта на стасавање научно проверљивих поступака, посебно наглашаваних од Декартова времена наопако, експериментално заснованих и мерљивих података, који су се тешко пробијали у јавности и нису дуго времена наилазили на разумевање код постојећих „ауторитета“, (чак ни др Паја Радосављевић, истакнути представник експерименталне педагогије, није био прихваћен у овој средини), у раду се расправља о неопходности још већих истраживачких подухвата у бројним педагошким дисциплинама савременог доба. Мисли се на време и нужност глобалног сагледавања свих па и разноврсних васпитно-образовних питања, реформских, код нас такозваних транзицијских ломова, заокрета и конкурентских позиционирања у контексту актуелних, европских, демократских и „демократских“, плуралистичких, интеграционих процеса. Указује се на неке непотпуности методолошких основа у протеклом периоду код нас. Говори се о научним радовима и специфичностима студирања по болоњском процесу. Тежи се доприносу дубљег сагледавања педагошких проблема ради унапређивања не само васпитне и образовне теорије него и свеукупне праксе схваћене и засноване на холистичким основама.

Кључне речи: истраживање, истраживач, педагогија, методологија педагошког истраживања, глобализација, болоњски процес, теорија.

⁹ mrpetarrajcevic@gmail.com

УВОД

„Основно у свакој сумњи јесу питања: Како ми нешто можемо знати?, Како можемо доказати да је то истинито што можемо знати?“

(Милосављевић, У: Декарт, 1999: 3).

Када би свет у којем живимо био једноставан и потпуно разумљив не би било потребе за његовим проучавањем. Од кад постоји, човек покушава да сазна више, шире и поузданије од оног што је знао јуче или што су знали његови претходници. Потврду за ово налазимо и у бројним филозофским правцима и гносеолошким концепцијама и покушајима као што су: емпиризам, сензуализам, рационализам, критицизам, интуиционизам, ирационализам, догматизам, скептицизам... Својевремено Свети Јустин Ћелијски све њих назвао је филозофским урвинама.

Све већи број истраживача на различитим пољима истраживања уз помоћ све бројнијих и моћнијеих техничких инструмената долази до нових, раније неслућених открића и сазнања. Међутим, открива се и парадокс да се са огромним повећањем људског знања откривају нова поља и подручја незнања. Као што је недокучива тајна о првобитном материјалу из кога је настао универзум, слично је и са знањем о Земљи, ћелији, мозгу. Долази до потребе за специјализацијом науке на што уже области како би се макар на тај начин дао допринос заједничким, тимским настојањима.

У том смислу и нас занима само васпитно-образовно подручје и његова методологија истраживања. У раду се прати развојни ток ове области пре свега у теоријском и практичном раду педагога у досадашњим фазама трансформације друштва у Србији.

ДЕФИНИСАЊЕ ОСНОВНИХ ПОЈМОВА

Да би се избегли неспоразуми у каснијем тексту потребно је дефинисати следеће кључне појмове: истраживање, истраживач, педагогија, методологија педагошких истраживања, теорија, пракса, глобализација, болоњски процес.

Научно истраживање је свако истраживање коме је циљ научно сазнање, а обавља се на основу методолошких поступака

научног истраживања. „Наука је по својој методи стварање појмова, а по своме предмету етика“ (Шушњић, 2003: 30). У својој Методологији поменути аутор упозорава да је „услед поделе рада међу наукама, целина ... посве разбијена“ и да „ово време свих могућих деоба није погодно за велике синтезе“ (Шушњић, 2005: 137). Научно сазнање је само једна врста сазнања и „ниједан облик сазнања није вредносно неутралан, независан од људских интереса“ (Пешић, 2004: 13). Наука проучава законитости које постоје у материјалном свету. „Наука представља систем знања која се непрекидно развијају и попуњавају“ (Ристић, 2006: 3). Човек – истраживач је „Скадар на Бојани бесконачности“ (Поповић, 1999: 290). Васпитање се мора ослобађати свега превазиђеног. „Васпитање се мора стално усклађивати са развојним потребама човека као појединца и његових друштвених заједница. А развоја васпитања нема и не може бити без његовог непрекидног научног сазнавања – проучавања и истраживања“ (Банђур, Поткоњак, 2002. 11). Зато не треба очекивати крај него само виши степен сазнања од претходног периода. И то је доста. „Путем истраживања долазимо до знања која нам помажу у обличавању теорије, принципа и научних закона“ (Савићевић, 1996: 19). Зато се данас истраживањима бави већи број људи него икада раније. „Наука је интелектуална делатност у којој научни ствараоци своје радове објављују у националним и међународним часописима, који тако постају доступни читаоцима широм планете“ (Кундачина, Банђур: 2007: 9). Наука и научно истраживање представљају глобалну појаву. Аутори књиге Религија и епистемологија (2007: 5) напомињу да се наш културни миље налази на размеђи између источњачког мистицизма и западњачког рационализма.

Настојања научника да се и у друштвене науке уведу егзактнији поступци при истраживању, били су мотивисани чињеницом да су већ раније „ухватили коријена у природним наукама. При том је пут ишао од природних наука преко психологије до подручја педагогије“ (Мужић, 1968: 12). Нешто једном сазнато опет, кроз време, подлеже потреби преиспитивања истраживача. „Основна особина научног метода је јавна проверљивост резултата који су помоћу њега добијени“ (Коен и Нејгел, 2006: 13). Својим упорним и стрпљивим радом проверавају их истраживачи.

Истраживач је лице које се бави научним истраживањем. Да би то постао потребна је упорност и године посвећене стрпљивом раду и усавршавању. „Успјешно писање је саставни дио успјешног

студента“ (Куба и Кокинг, 2003: 33). Истраживач је „висококвалификовано лице које проучава проблеме из одређене области примењујући при том научне поступке и методе“ (Јакшић, 1996: 213). Њихова главна карактеристика је доказивање исказаних тврдњи и могућност проверавања постигнутих резултата у педагогији.

Педагогија је наука о васпитању. Предмет проучавања педагошке науке јесте васпитање. У англосаксонском језичком подручју користи се назив наука о васпитању. Осим предмета проучавања важна је и развијеност методологије истраживања.

Методологија педагошког истраживања је део педагогије који се бави проблемима научноистраживачког рада у области предмета педагогије, научног проучавања феномена васпитања. Обухвата не само методе, поступке, технике, инструменте научног проучавања васпитања, већ и сва друга епистемолошко-методолошка, организациона и техничка питања научног проучавања у педагогији. „Педагошка методологија је основа критичког односа према свим досад сазнатим педагошким истинама и тековинама“ (Јакшић, 1996: 292). Има неколико синонимних назива (педагошка методологија, методологија научноистраживачког педагошког рада, методологија педагошке науке). Циљ ових настојања је унапређење педагошке теорије и праксе.

Реч теорија је грчког порекла „(грч. *theoria* гледање, посматрање) у ширем смислу: уопштено искуство, чисто сазнање (*супр. пракса*), у ужем смислу: систематско излагање неке науке, извођење једне појаве из закона на коме се она оснива (*супр. емпирија*); учење створено од закона и претпоставки; чисто научно посматрање без обзира на стварност; школска мудрост“ (Вујаклија, 1996/97: 879). У корену речи теорија је Тео – Бог. „У византинској православној цивилизацији, најдубље значење старогрчке речи „теорија“ је виђење Бога, боговиђење. То је виђење божанске светлости срцем, суштином душе у тренутку просветљења, у тренутку надахнућа Духом Светим“ (Ристић, 2012: 11). Ако на одговарајући начин утврђујемо њихове домене вера и знање нису у међусобно искључивој супротности. Обично се „подаци сматрају полазном тачком формирања научне теорије“ (Јункер, Шерер, 2002: 12). Реч теорија неодвојива је од супротног појма пракса.

Пракса „(грч. прахис радња, дело) рад, вршење, обављање неког рада; вичност, извежбаност, искусност (*супр. теорија*)...“ (Вујаклија, 1996/97: 710). У филозофском смислу пракса представља активан човек однос према стварности која га

окружује. У нашем случају то је педагошка пракса времена у којем живимо. „Васпитна пракса представља свакако примарни и најбогатији извор истраживачких проблема у педагогији“ (Медаковић, 1994: 27). Уз њу наводи се и друштвена пракса.

Глобализација је један од сета сродних појмова као што су глобал, глобалан, глобализам, глобалност и други. „Постоје случајеви да се глобализација дефинише у складу са ставовима и циљевима онога ко је дефинише“ (Рајчевић, 2014: 573). Полази се од речи глобал која указује на свеукупност, целину. Изводи се из корена глобе – земаљска кугла која има порекло у речи глобус – лопта. Односи се на читаву територију планете Земље, земаљске кугле. Упућује да је нешто планетарно, светско, широко, универзално. Сматра се да настаје ново глобално (светско) друштво, јединствено и вишеструким везама повезано више него икад раније.

Болоњски процес представља реформска настојања у школским системима бројних држава с циљем њиховог уједначавања и интензивније сарадње на европском нивоу. Савремена озбиљнија педагошка истраживања организују се управо на тим основама.

РАЗВОЈНИ ПУТ ИСТРАЖИВАЧКОГ РАДА У ПЕДАГОГИЈИ

Тежећи да открије смисао и суштину ствари, значење појава и односа у свету и у себи, човек је вршио сазнање „на различите начине: посматрањем, искуством, историјски, размишљањем, интуитивно, здраворазумски, наслућивањем, научним проучавањем и истраживањем“ (Банђур, Поткоњак, 1999: 27). У VI глави Платонове Државе наводи се неколико врста знања: докса, софронес, фронеzis, праксис, епистеме, сопхиа. Др Богдан Шешић расправљајући о пореклу методологије друштвених наука и њеним главним правцима наводи неколико развојних корака. „(1) нуждом одржања голе егзистенције људи су најпре били принуђени да се сналазе у природној средини у којој су се налазили и стварали средства за свој опстанак. (2) Потреба сазнања свог сопственог људског бића, мада се јавила врло рано, ипак је дуго времена представљала секундарну потребу коју су првобитни људи задовољавали на митолошки начин. (3) Потреба реалног сазнања друштвеног бића људи могла се јавити тек са појавом развијенијих облика људског друштва, тј. с развитком класних друштвених формација. (4) И када се јавила потреба сазнања самог људског

друштва, ту потребу није било лако задовољити, најпре, због дебелих идеолошких наслага у свести људи, које наслаге су прикривале праву природу људских друштвених односа а, затим, због велике сложености друштвених појава. (5) Превласт теорија и метода природних наука, посебно механике и позитивизма, такође су ометале и још ометају откриће праве природе друштвених појава развитка друштвених наука. (6) Постојао је и постоји дубоки друштвено-историјски разлог који је ометао и омета развитак друштвених наука, а то је интерес владајућих експлоататорских класа, почев од робовласника до капиталиста и бирократа, да прикривају праву природу друштвених односа а посебно односе експлоатације и подчињавања“ (Шешић, 1974: 3-4). Попут других наука и педагошка питања и проблеми веома дуго расправљани су у саставу философије и њених погледа.

Након дугог општег периода развоја у оквиру философије педагошка сазнања доживела су период осамостаљења. „Педагогија се издвојила из филозофије, чијим делом је дотад сматрана, у XIX веку“ (Банђур, Поткоњак, 1999: 36). За конституисање педагогије као самосталне науке најзаслужнији је наследник Имануела Канта, немачки педагог и професор на Универзитету у Кенигсбергу Јохан Фридрих Хербарт (1776-1841). Оригинални Хербартов педагошки систем постао је веома популаран и прихваћен у другој половини XIX и у првим деценијама XX века не само у већини европских земаља, већ и у Америци.

Школујући се у иностранству и српски студенти педагогије долазе у додир са Хербартовим учењем. Доносе га у Србију и даље распростиру. Међу најпознатије српске педагоге хербартијанце, следбенике и ученике убрајају су Војислав Бакић, Љубомир Протић, Стеван Окановић, Душан Рајичић, Јован Ђ. Јовановић. Они „преносе на наше тло схватања свога учитеља (односно његових немачких ученика) и о предмету, и о систему, и о методолошко-епистемолошкој оријентацији педагогије“ (Банђур, Поткоњак, 1999: 54). Дуго времена то остаје владајуће учење у Србији.

Антихербартијанству припадали су педагози Јован Миодраговић, Сретен Ацић, Милан Шевић, Милош Милошевић, Војислав Младеновић, Владимир Спасић, Милан Јањушевић. Ови педагози било да су школовани у Немачкој, Аустрији и Швајцарској на идејама позитивистичке, социјалне, културне, духовно-научне, песталоцијевске педагогије или у Енглеској на идејама социодарвинистичко-еволуционистичке концепције васпитног рада нису наилазили на разумевање и прихватање ни у Србији пре Првог

светског рата, ни касније у Југославији. У својим радовима они се нису посебно бавили предметно-методолошким питањима педагогије. Ни др Паја Радосављевић, изразити представник експерименталне педагогије, за чији долазак у Србију се залагао др Војислав Бакић, није био прихваћен па је отишао у САД. Тамо је експериментална педагогија била цењена и веома развијена још пре Првог светског рата.

Било је и присталица других тада познатих методолошких усмерења. Представници појединих реформних педагошких праваца, као што су радна и активна школа, функционално васпитање, више су се бавили практичним него теоријским питањима педагогије. Слично стање било је и у друга два педагошка центра тога времена, тј. између два светска рата (1918-1941), Љубљани и Загребу. И у тим срединама дуго су превладавала Хербартова педагошка схватања.

Доста новог и оригиналног у српској педагогији пре Првог и између два светска рата, дао је др Вићентије Ракић (1881-1969). И он је образован у Немачкој. Иако је био под снажним утицајем Мојманове психолошке школе, он је иградио оригиналну педагошку концепцију. Посебно је цењена његова докторска дисертација под називом *Васпитање игром и уметношћу*. Ово дело штампано је у Немачкој (на немачком језику) 1918. године. „Одавно је позната, а и често узимана за полазну тачку филозофског разматрања, чињеница да се природа која нас опкољава, одликује са две врсте појава, на једној страни променама и новинама, а на другој понављањима и правилностима“ (Ракић, 1946: 9). Сматрало се да поменута књига представља значајан научни допринос и вредност. Такво мишљење није постојало у Србији и Југославији дуго времена. У овој средини објављено је тек 1945. године, 34 године касније него у Немачкој. „Штавише, двадесетак година В. Ракић на Катедри за педагогију Филозофског факултета у Београду био је у звању доцента (и то приватног – „по уговору“). Ономогућено му је било да постане професор“ (Банђур, Поткоњак, 1999: 54-55). Важан утицај на то имали су психолог Борислав Стевановић и филозоф Брана Петронијевић.

Пред Други светски рат 1838. године Вићентије Ракић је „стављен на расположење“ министру просвете који га је пре времена послао у пензију. Катедра за педагогију Филозофског факултета у Београду, иако једина у то време на читавом подручју Србије, остала је без наставника. Повремено ангажује хонорарне наставнике. Нису постојали услови за бављење теоријско-

методолошким питањима педагогије. Тако неповољну ситуацију још више су погоршала ратна збивања.

Банђур и Поткоњак сматрају да је ситуација била још неповољнија на завршетку Другог светског рата. „Стари педагошки кадрови, и иначе ретки, отишли су, а они који су могли још да раде морали су у својим педагошким схватањима да изврше филозофско-идеолошку, марксистичко-социјалистичку „преоријентацију“ (на пример, код Срба М. Јањушевић – познат и пре рата као лево оријентисан педагошки писац, др В. Спасић, док др В. Ракић, тада већ око 65. г. старости, није прихватио позив да се врати на Филозофски факултет)“ (Банђур, Поткоњак, 1999: 55). Политичка, социјалистичка револуција условила је промене и у методолошким, научним основама као што су марксизам, социјализам, тековине народно-ослободилачког рата. Уџбеници педагогије настали пре тог периода нису се могли више употребљавати у настави јер су проглашени за реакционарне, буржоаске и слично. И у другим југословенским педагошким центрима (Љубљана, Загреб) била је слична ситуација.

Пошто је и револуција извршена по узору на Совјетски Савез и послератни друштвени ток одвијао се на истом узору. Другачије није могло да буде ни у педагогији. Све се заснивало на совјетским педагошким основама. Оне су уживале монопол и вршиле неприоксновен утицај у који није смело да се сумња. Снага стаљинистичког догатизма из политичке сфере пренета је и у педагошку. Педагогија се сводила на интерпретацију педагошких мисли класика марксизма (Маркса, Енгелса, Лењина, Стаљина), на дедуктивну разраду партијских и државних докумената.

После сукоба југословенског партијског руководства са Стаљином (СССР) 1948. године наступају промене и у педагошкој науци. Она се ослобађа дотадашњих стега совјетске педагогије и њених методолошких принципа. Године 1952. одржан је Први конгрес педагога Југославије и тај период се узима као прекретница и почетак суштинске методолошке преоријентације и даље чврсто ослоњене на учење марксизма, пролетерске идеологије, подсећање на тековине НОР-а, изградњу социјалистичког друштвеног уређења. „Посебна пажња била је посвећена ономе што је у претходном периоду било запостављено – проучавању наставне емпирије“ (Банђур, Поткоњак, 1999: 56). До веће реализације ових тежњи могло је доћи на основу прихватања метода, техника и инструмената за проучавање васпитног искуства, који су се већ развили и у већој мери користили у

земљама западне „позитивистичке методолошке оријентације“ у педагошким дисциплинама. Подршку овој методолошкој преоријентацији, осим педагога, дали су и психолози својим радовима.

У развојном периоду од 1963. до 1970. године настављена је методолошка преоријентација коју су осуђивали педагози осталих социјалистичких земаља. Називали су то појавом „ревизионизма“ у педагогији, потпадањем под утицај „буржоаске“, „декадентне америчке“ педагогије и слично. Уместо освртања на поменуте осуде одлучним корацима ишло се незаустављиво напред. Читана су и превођена најутицајнија методолошка дела педагога западних, капиталистичких земаља као што су САД, Енглеска, Француска. Захваљујући таквим настојањима у уџбеницима педагогије (Поткоњак, Ничковић, 1965) долази до појаве, на новим основама писаних, поглавља о методологији педагогије. У периоду од 1962. до 1969. године посебно методолошким питањима бавио се др В. Шмит. Први целовит уџбеник под називом Методологија педагошког истраживања, 1968. године објавио је др Владимир Мужих у Сарајеву. „Педагошка се спознаја остварује научно-истраживачким радом. У том се раду, као и у свакој људској дјелатности, употребљавају одређене методе, примјењују извјесни поступци, иде одређеним путовима. Методологија педагогије проучава и систематизира те путове, методе, поступке педагошког истраживања, како би могла дати одговор на битна питања која се постављају пред педагога истраживача у вези с његовим научноистраживачким радом“ (Мужих, 1968: 9). На почетку овог извора (од 11. до 15. стране) дати су важнији моменти историјског развоја методологије педагогије.

Нови моменат у овом историјском периоду представља конституисање нове студијске дисциплине. Мисли се на Методологију педагогије са педагошким статистиком. У свим центрима није имала потпуно једнак назив. Њени први предавачи били су, у Загребу др. Владимир Мужих а у Београду др Никола Поткоњак. Резултат ових настојања показује се у све већем броју објављених извештаја о спроведеним истраживањима васпитних проблема на новим квалитативно-статистичким методолошким основама. Када су од 1958. године на Филозофском факултету у Београду почеле да се организују постдипломске студије, велики број магистарских радова, докторских дисертација и специјалистичких радова био је заснован на емпиријским педагошким истраживањима.

Нови значајан моменат је оснивање Института за педагошка истраживања у Београду. Организује се све већи број научних скупова и саветовања (југословенских, републичких и покрајинских) на којима се расветљавају методолошка питања и проблеми педагогије.

Банђур и Вилотијевић сматрају да период од 1970. до 1986. године карактерише развој самоуправне социјалистичке педагогије. Време до 1990. године називају раскршћима и тражењем новог идентитета али и даље „на основама марксизма, социјалистичког самоуправљања, „особеностима“ социјализма у Југославији и сл., за новим предметним одређењем педагогије...“ (Банђур, Поткоњак, 1999: 57). Методолошка утемељења тражена су у јединству између филозофског и научног подручја, теоријског и емпиријског, објективно датог и вредносног, дедуктивног и индуктивног, квалитативног и квантитативног.

У последњој деценији XX века у Србији многи педагози посвећују значајну пажњу проучавању методолошких питања и проблема. Фундаментална педагошка питања интензивно проучавају, расправљају о њима на научним скуповима и објављују радове из тог подручја. Све је више извештаја о претходно обављеним истраживањима васпитне праксе. Ради се о емпиријским, експерименталним, акционим и другим врстама проучавања и истраживања педагошке праксе. Магистарски радови и докторске дисертације такође су засниване на емпиријским истраживањима постављеног проблема, предмета проучавања и истраживања. Значајна је, такође, појава нових уџбеника и приручника у којима се целовито обрађују теме из методологије педагогије. Њихови аутори обично су они који на филозофским или учитељским факултетима предају Методологију педагогије.

За разлику од не тако давног временског периода када није постојала ниједна истраживачка институција у земљи, данас у Републици Србији постоји читав мрежа истраживачких институција. У Београду, постоје два педагошка истраживачка института. То су Институт за педагошка истраживања и Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета. Осим њих постоје катедре за педагогију на Филозофским факултетима. Налазе се у Београду, Новом Саду, Приштини – Косовској Митровици. Постоји и шест учитељских факултета (Београд, Сомбор, Ужице, Врање, Јагодина и Призрен – Лепосавић). Њима се могу додати Дефектолошки факултет у Београду, Факултети за спорт и физичко васпитање и друге институције (за психологију,

социологију итд.) које се баве проучавањем и васпитне проблематике. Кандидати мастер академских студија и докторских студија, као никад раније, баве се проучавањем методолошке теорије и васпитно-образовне праксе. У основним и средњим школама запослени стручни сарадници, школски педагози и психолози, наставници и други баве се педагошким истраживањима. „Управо на питањима примене валидне методологије проучавања, пре свега у дидактичком обликовању процеса поучавања, може се уочити изузетна брига о методолошком приступу, при чему су коришћени савети и инструкције најпознатијих методолога у области дидактике из Европе: Мајера, Лустенбергера, Витака, Кузинеа и других“ (Круљ Драшковић, 2015: 65). Ово научно подручје превазилази уске националне оквири и критички, промишљено, користи достигнућа најбољих истраживача методологије педагогије из читавог света.

Наведене институционалне претпоставке уз кадровску и материјалну основу обећавају и гарантују још успешнији развој методологије педагогије и свих педагошких дисциплина у будућности на читавом простору Србије и изван ње. Од сваке генерације очекује се да учини помак и остави свој траг не само на овом научном сегменту.

ЗАКЉУЧАК

Захваљујући могућности чуђења, радозналости и способности трагања и истраживања свега новог и раније непознатог, човек је пролазећи кроз различите фазе тога процеса постигао огромне резултате на подручју сазнања. Међутим, на томе путу дошло је до расцепканости, уситњености и раздвојености целине на много ужих научних подручја. Потребна је синтеза, обједињавање. Оно се односи на глобализованост резултата свих научних области како би имало смисла то што они раде и како би од резултата њихових истраживања имао користи што већи број људи на земљи, односно како би се избегле опасности које све више прете самом опстанку планете на којој живимо.

У савремено доба нема нити може бити науке, научних области или „грана“ (дисциплина) без развијене методологије истраживачког рада. То важи и за педагогију као општу науку о васпитању људи без обзира на узраст или животно доба. Пролазећи кроз већи број развојних фаза у оквиру методологије педагошког истраживања акумулирано је огромно искуство. Створен је

значајан број истраживачких техника и разноврсних инструмената помоћу којих је, по угледу на подручје природних наука, изграђен егзактни, уверљивији и проверљиви приступ и поступак.

У процесу изражених европских и светских интеграционих процеса (болоњска декларација) од педагошких наука очекује се максималан квалитет, озбиљност, одговорност и висок степен конкурентности. Без сталних истраживачких настојања то није могуће остварити.

ЛИТЕРАТУРА

- Банђур, В., Поткоњак, Н. (1999): *Методологија педагогије*. Београд, Савез педагошких друштава Југославије.
- Вујаклија, М. (1996/97): *Лексикон страних речи и израза*. Београд, Просвета.
- Група аутора (2007): *Религија и епистемологија*. Београд: Дерета.
- Декарт, Р. (1999): *Расправа о методи*. Ваљево – Земун, Естетика.
- Јакшић, А. (Уредник) (1996): *Педагошки лексикон*. Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јункер, Р., Сцхерер, С. (2002): *Еволуција или стварање*. Београд, Препород.
- Коен М. и Нејгел Е. (2006): *Увод у логику и научни метод*. Београд, Јасен.
- Круљ Драшковић, Ј. (2015): *Методолошки оквири дидактичких истраживања у нас – друга половина XX века*, У: Зборник радова Учитељског факултета Призрен – Лепосавић, Лепосавић, Број 9, стр. 65-72.
- Кундачина, М., Банђур, В. (2007): *Академско писање*. Ужице, Учитељски факултет.
- Медаковић, М. (1994): *Основе методологије истраживања у педагогији*. Петриња, Филозофски факултет у Петрињи.
- Мужић, В. (1968): *Методологија педагошког истраживања*. Сарајево, Завод за издавање уџбеника.
- Качапор, С. (1996): *Историјски преглед настанка и развоја школе*. Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Куба, Л. И Кокинг, Џ. (2003): *Методологија израде научног текста. Како се пише у друштвеним наукама*. Подгорица, ЦИД.
- Пешић, М. (2004): *Педагогија у акцији – методолошки приручник*. Београд, Институт за педагогију и андрагогију Филозофски факултет.
- Поповић, Ј. (1999): *Философске урвине*. Београд, Наследници Оца Јустина и манастир Ћелије код Ваљева.

- Рајчевић, П. (2014): *Васпитнообразовне теме*. Нови Сад, Ђирилица.
- Ракић, В. (1946): *Васпитање игром и уметношћу*. Београд, Просвета.
- Ристић, И. (2012): *Вера и наука*. Београд, Обележја Плус.
- Ристић, Ж. (2006): *О истраживању методу и знању*. Београд, Институт за педагошка истраживања.
- Савићевић, Д. (1996): *Методологија истраживања у васпитању и образовању*. Врање, Учитељски факултет у Врању.
- Шушњић, Ђ. (2003): *Сократ: живот за истину*. Београд, Чигоја штампа.

ON RESEARCH WORK IN PEDAGOGY

Summary: *Research in the field of pedagogy has not always been given importance to such extent and intense as it has nowadays. In the largest part of XIX century and the first decades of XX century Herbart's pedagogical influence was dominant in Serbia. It was advocated by his orthodox followers and disciples of their disciples (Bakić, Protić, Okanović, Raičić etc.) Only recently it has gained society's attention and become an issue of critical (re) questioning in growing number of pedagogical research institutions, teams participating in the projects, and individuals within the projects and otherwise interested ones in the issue. The aim of the research was to offer the readers, primarily the students of Teacher Training faculties, future teachers and educators, who have not been acquainted with the issues before, a review of development of this field, in Serbia in particular including former Yugoslavia, to some extent. Beside, a short historical review of development of scientifically checked procedures, especially emphasized since the times of Descartes until now, the data based on experiments and measurements, which were not accepted with understanding by public and actual 'experts' (even Paja Radosavljević, a prominent representative of experimental pedagogy was not accepted in this milieu); the paper discusses necessity of larger research project in a number of pedagogical disciplines of contemporary times. It is referring to the time and necessity of global comprehending of all educational issues including various issues of educational nature, reforms and so called transitional breakages, turns and competitive positioning in the context of present, European, democratic and 'democratic', pluralistic, integration processes. It is pointed to some incompleteness of methodological bases in the past period, too. Some scientific papers and specific ways of studying according to the Bologna process is also dealt with. The tendency of a deeper understanding of pedagogical issues for the sake of the development of not only educational theory but the whole practice based and comprehended on the holistic bases is emphasized.*

Key words: *research, researcher, pedagogy, methodology of pedagogical research, globalization, Bologna process, theory, practice..*